

«هدایت در قرآن و انجیل: مطالعه‌ای تطبیقی بر سبک‌های هدایتی»

زهرا سیفی زاده^۱

چکیده

این پژوهش با رویکرد تطبیقی به بررسی مفهوم هدایت در دو متن مقدس قرآن و انجیل می‌پردازد. ابتدا مفاهیم بنیادین همچون هدایت، قرآن و انجیل تبیین شده و جایگاه هر یک در سنت‌های دینی روشن گردیده است. سپس رابطه قرآن با دیگر کتب آسمانی و ویژگی «مهیمن بودن» آن مورد توجه قرار گرفته است. در ادامه، سبک‌های هدایتی قرآن و انجیل تحلیل شده و آموزه‌های اختصاصی هر یک در حوزه‌هایی چون فطرت، اخلاص، ارزش‌های اخلاقی، توبه، الگوهای دینی و مفهوم نجات بررسی گردیده است. روش تحقیق در این مطالعه، کتابخانه‌ای و تحلیلی است و با بهره‌گیری از منابع تفسیری، الهیاتی و متون مقدس، شباهت‌ها و تفاوت‌های دو متن استخراج شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که هر دو متن هدف مشترکی دارند؛ یعنی هدایت انسان به سوی حقیقت و بازگشت به خداوند، اما رویکردها متفاوت است: قرآن هدایت را در قالب نظامی جامع از شریعت، عبادات و احکام اجتماعی ارائه می‌دهد، در حالی که انجیل بیشتر بر ایمان قلبی، محبت، فیض الهی و نجات از گناه ذاتی تأکید دارد. این تفاوت‌ها بیانگر دو مسیر متمایز در هدایتگری‌اند که شناخت آنها می‌تواند زمینه‌ای برای گفت‌وگوی بین‌ادیانی و فهم عمیق‌تر آموزه‌های دینی فراهم سازد.

کلیدواژه‌ها: هدایت، قرآن، انجیل، مطالعه تطبیقی، سبک‌های هدایتی.

مقدمه

هدایت یکی از بنیادی‌ترین مفاهیم در ادیان توحیدی است که نقش محوری در شکل‌گیری باورها و رفتارهای دینی دارد. قرآن و انجیل، به عنوان دو متن مقدس در اسلام و مسیحیت، هر یک با زبان و سبک خاص خود، انسان را به سوی خدا و کمال انسانی دعوت می‌کنند. مطالعه تطبیقی این دو متن، نه تنها به شناخت بهتر آموزه‌های دینی کمک می‌کند، بلکه زمینه‌ای برای گفت‌وگوی بین‌ادیانی و درک عمیق‌تر از تفاوت‌ها و اشتراکات در شیوه‌های هدایت فراهم می‌آورد. قرآن با تأکید بر عقلانیت، شریعت و عمل صالح، هدایت را در قالب نظامی جامع ارائه می‌دهد؛ در حالی که انجیل بیشتر بر محبت، فیض و نجات از طریق ایمان به مسیح تمرکز دارد. این پژوهش تلاش دارد با مطالعه تطبیقی، ابعاد مشترک و متمایز هدایت در این دو متن مقدس را روشن سازد.

۱. سطح چهار رشته تفسیر تطبیقی، مدرس مدرسه علمیه الزهرا س اسلامشهر، کارشناسی ارشد علوم ارتباطات

مفهوم شناسی

در مسیر پژوهش‌های دینی، تبیین دقیق مفاهیم بنیادین نقش بسزایی در روشن‌سازی موضوع و جلوگیری از برداشت‌های ناصواب دارد. واژگانی چون «هدایت»، «قرآن» و «انجیل» از جمله مفاهیم کلیدی در حوزه هدایت‌گری دینی‌اند که هر یک دارای بار معنایی خاص و پیشینه‌ای غنی در منابع لغوی، تفسیری و الهیاتی هستند. فهم دقیق این واژگان، نه تنها زمینه‌ساز تحلیل عمیق‌تر در مطالعات تطبیقی است، بلکه بستر مناسبی برای بررسی تفاوت‌ها و اشتراکات ساختارهای هدایتی در متون مقدس فراهم می‌آورد.

هدایت

از ریشه "هدأ"، در لغت به معنای سکون، آرامش،^۱ توقف از حرکت،^۲ ارشاد و دلالت بر شیء،^۳ راهنمایی از روی لطف و خیرخواهی^۴ است. در معجم مقاییس اللغة نیز آمده: «هدایت، عبارت از راهنمایی از روی لطف است، بگونه‌ای که رساننده به مطلوب و مقصود باشد». هدایت در اصطلاح، شناخت و انتخاب راه و طریق صحیح برای رسیدن به هدف است و نشان دادن مسیر و فراهم کردن توانایی‌هایی که فرد بتواند با استفاده از آن‌ها، منافع و مصالح خود را تشخیص دهد چنانکه خداوند می‌فرماید «وجعلنا منهم ائمه يهتدون بامرنا».^۷ گستره مفهومی هدایت در قرآن عبارت است از: هدی به معنی قرآن در سوره نجم آیه ۲۳،^۸ هدی به معنی دین در سوره حج آیه ۶۷^۹ یعنی لعلی دین مستقیم. هدی به

۱. خلیل بن احمد فراهیدی، کتاب العین، ص ۷۹.

۲. محمد بن مکرم ابن منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۱۸۰.

۳. الطریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، ج ۴، ص ۴۱۴.

۴. علی اکبر، قرشی، قاموس قرآن، ج ۷، ص ۱۴۵.

۵. ابی الحسین احمد بن زکریا، معجم مقاییس اللغة، ج ۶، ص ۴۲.

۶. تفسیر المیزان، ج ۱، ص ۲۹.

۷. محمود بن عمر، الزمخشری، الکشاف عن حقایق غوامض التنزیل و عبون الاقاول فی وجوه التاویل، ج ۲، ص ۱۵۴۰.

۸. إِنَّ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَىٰ / نجم ۲۳ هدایت دعوت حق پیامبر و یا قرآنی به سوی حق هدایت می‌کند؛

المیزان، ج ۱۹، ص ۳۹.

۹. فَلَا يُنَازِعُكَ فِي الْأَمْرِ وَأَدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُسْتَقِيمٍ

۱۰. زمخشری، الکشاف، ج ۱، ص ۱۸۳.

معنی ایمان، هدی به معنی پیامبران و کتابهای آسمانی^۱، هنگامیکه از جانب من، پیامبران و کتابهای آسمانی آمدند، پس هر کس از کتب و رسل من پیروی کند، خوف و اندوهی برای او نخواهد بود.^۲

قرآن

موضوع و حیانت نص و الاهی بودن متن قرآن از مهم ترین مباحث وحی و مصادر آن است. طبق دیدگاه عموم مسلمانان، یگانه مصدر و منبع وحی و آیات قرآن کریم در لفظ و معنا، خداوند حکیم و علیم است که الفاظ و معانی را به وسیله فرشته ویژه خود، جبرئیل، بر پیامبر اسلام نازل می کرد و او نیز به مردم ابلاغ می نمود. بسیاری از دانشمندان اسلامی و حیانی بودن نص قرآن را مسلم دانسته و برخی همچون علامه طباطبایی به آن تصریح کرده اند. قلمرو و حیانت نص در محدوده الفاظ، ترکیب و تنظیم آن هاست و از نتایج آن مهیمن بودن قرآن بر دیگر کتاب ها، قدسی و ماورایی بودن، واقع نمایی و اعتبار والای سند آن است. ادله این دیدگاه شامل اتفاق مسلمانان، تصریحات خود قرآن در آیات وحی مانند طه ۱۱۴^۳ آیات نفی دخالت پیامبر در متن وحی نمل ۶^۴ و دلایل بیرونی مانند اُمی بودن پیامبر، آیات تحدی و اعجاز قرآن و تعبیر قرآن به قرائت و کتاب است.^۵

انجیل

واژه «انجیل» برگرفته از زبان یونانی و به معنای «بشارت» است.^۶ در آغاز ظهور حضرت عیسی (ع)، این واژه به معنای بشارت بخشایش و ملکوت الاهی به کار می رفت، اما در عصر حواریون، مفهوم آن به «مژده ظهور پسر با عزت خدا»^۷ و مفاهیم مرتبط با «فداء» گسترش یافت. مسیحیان معتقدند که حضرت عیسی (ع) کتابی به نام انجیل نیاورده، بلکه خود تجسم وحی الاهی است.^۸ آنچه به عنوان «انجیل» شناخته

۱. إِنَّهُمْ قَتِيلَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى كهف/۱۳

۲. افما یاتیکم منی هدی فمن تبع هدی فلاحوف علیهم ولا هم یحزنون بقره/۳۸

۳. ابوالفتوح، رازی، روح الجنان و روح الجنان، انتشارات کتابخانه آیت الله مرعشی، ج ۱، ص ۷۴، الرازی الفخر، مفاتیح الغیب، ج ۲۸، ص ۱۴۴

۴. وَلَکَ تَعَجَّلَ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُفْضَى إِلَیْکَ وَحْیُهُ

۵. وَإِنَّکَ لَتَلْقَى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَکِیمٍ عَلِیمٍ

۶. جلال الدین سیوطی، الاتقان فی علوم القرآن، ج ۱، ص ۱۲۲

۷. تفسیر احسن الحدیث، سید علی اکبر قرشی، ج ۲، ص ۹

۸. لاوردی، «انجیل»، دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۱۰، ص ۳۱۸.

۹. اسدی، انجیل قرآن، ص ۲۷.

می‌شود، مجموعه‌ای از نوشته‌هاست که زندگی، معجزات، تعلیم و سیره حضرت عیسی (ع) را گزارش می‌کند^۱ و به چهار کتاب منسوب به متی، مرقس، لوقا و یوحنا در عهد جدید اطلاق می‌شود.^۲

این متون توسط شاگردان یا نسل دوم مسیحیان نگاشته شده^۳ و از حدود سال ۱۵۰ میلادی در اجتماعات کلیسایی خوانده می‌شده‌اند. مسیحیان این نوشته‌ها را آثار رسولان یا نزدیکان آنان دانسته و برای آن‌ها حجیتی مشابه کتاب مقدس قائل‌اند.^۴

هدایت در لغت به معنای آرامش، راهنمایی و رساندن به مقصد است و در قرآن به دین، ایمان، پیامبران و کتاب‌های آسمانی اطلاق می‌شود. قرآن کتابی هماهنگ از آیات الهی است که حقیقت را آشکار می‌سازد. انجیل در اصل به معنای «بشارت» بوده و در سنت مسیحی تجسم وحی در وجود حضرت عیسی (ع) دانسته می‌شود، در حالی که متن موجود مجموعه نوشته‌های شاگردان اوست. هر سه واژه - هدایت، قرآن و انجیل - پیام الهی برای راهنمایی بشر به سوی حقیقت و سعادت‌اند و این شناخت مقدمه‌ای برای بحث اصلی مقاله است.

رابطه قرآن و دیگر کتب آسمانی

قرآن کریم خود را در امتداد رسالت‌های پیشین معرفی می‌کند و جایگاه ویژه‌ای در میان کتاب‌های آسمانی دارد. این کتاب، هم تصدیق‌کننده‌ی تورات، انجیل و دیگر متون وحیانی است و هم به‌عنوان آخرین کتاب الهی، نقش تکمیل‌کننده و حاکم بر آن‌ها را ایفا می‌کند. در آیات مختلف، قرآن به پیوند خود با سنت‌های گذشتگان اشاره کرده و نشان داده است که مسیر هدایت الهی در طول تاریخ یک جریان واحد بوده است. از همین رو، بررسی رابطه قرآن با کتب آسمانی دیگر، ما را به سه نکته‌ی اساسی می‌رساند: ۱. مهیمن بودن قرآن بر کتاب‌های پیشین؛ یعنی هم تصدیق‌کننده و هم نگهبان آنهاست. ۲. اشاره به سنت‌های گذشتگان؛ قرآن امتداد همان راهی است که پیامبران پیشین پیموده‌اند. ۳. گستره هدایتگری مشترک؛ همه‌ی کتب آسمانی در اصل دعوت به توحید و عبودیت دارند، هرچند در شریعت‌ها تفاوت‌هایی دیده می‌شود.

۱ همان، ص ۲۷

۲ عهد جدید، ۱۳۹۴ش، ص ۸۵

۳ عهد جدید، ۱۳۹۴ش، ص ۵۹-۵۶

۴ همان ص ۵۸-۵۹

مهمین بودن قرآن

یکی از ویژگی‌های برجسته قرآن، «مهمین بودن» آن بر سایر کتاب‌های آسمانی است؛ یعنی هم تصدیق‌کننده و هم حاکم و نگهبان بر آنهاست و آن‌را «إِلَيْكَ الْكِتَابُ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ»^۱ و این کتاب را به حق بر تو نازل کردیم، در حالی که کتب پیشین را تصدیق می‌کند و حافظ و حاکم بر آنهاست؛ در این آیه اشاره به موقعیت قرآن یعنی (تصدیق‌کننده کتاب‌های پیشین) و (مهمین بودن) اشاره دارد.

«الکتاب» که در جای جای قرآن ذکر شده و مقصود قرآن است، کتاب وحیانی را در انحصار قرآن قرار داده است. «مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ»، تصدیق‌کننده کتاب‌های قبلی است. اگر بعد از شریعت قرآن، کتابی می‌بود، این امتیاز برای قرآن نبود که «مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ» باشد بلکه «مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ» و لما خلفه» می‌بود.^۲

سنت‌های گذشتگان

قرآن علاوه بر تأکید بر جایگاه خود، به سنت‌های گذشتگان و اشتراکات ادیان الهی اشاره می‌کند تا نشان دهد مسیر هدایت در طول تاریخ پیوسته بوده است. خداوند در سوره نسا آیه ۲۶ با ذکر سنت‌های گذشتگان به وجه اشتراک قرآن و دیگر ادیان پرداخته است. يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ^۳ خداوند می‌خواهد برای شما آشکار سازد و به پیشینیان رهبری کند و خداوند دانا و حکیم است. وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ: یعنی دین حضرت ابراهیم و اسمعیل علیهما السلام، یا طریقه پیشینیان از اهل حق و رشد.

رابطه قرآن با دیگر کتب آسمانی

هدایت در قرآن، تورات و انجیل به‌عنوان بخشی از سنت الهی معرفی شده و نشان می‌دهد که همه کتب آسمانی در اصل یک مسیر مشترک را دنبال می‌کنند در قرآن کریم، هدایت‌گری انجیل و تورات به‌عنوان بخشی از سنت الهی در ارسال پیامبران مورد تأکید قرار گرفته است. خداوند در سوره مائده می‌فرماید: وَفَقَّيْنَا عَلَى آثَارِهِم بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا

۱. مائده / ۴۸

۲. جوادی آملی، آیت‌الله، تفسیر تسنیم، ذیل آیه ۴۸ سوره مائده

۳. نسا / ۲۶

پادشاهی خدا و نام عیسی مسیح ایمان آوردند، همگی، مرد و زن تعمید یافتند؛^۱ «آن گاه پطرس گفت: حال که اینان روح القدس را درست همانند ما یافته‌اند، آیا کسی می‌تواند از تعمیدشان در آب مانع گردد؟ پس دستور داد ایشان را به نام عیسی مسیح تعمید دهند.»^۲ در انجیل نیز، توبه تنها یک عمل قلبی نیست؛ بلکه همراه با جبران و اصلاح رفتار است: «اگر هدیه‌ات را به مذبح ببری و به یاد آوری که برادرت چیزی بر تو دارد، هدیه‌ات را بگذار و نخست با برادرت آشتی کن، سپس بیا و هدیه‌ات را تقدیم نما.»^۳ وقتی زگی با ایمان به مسیح توبه کرد، گفت: «نصف دارایی‌ام را به فقیران می‌دهم و اگر چیزی از کسی به ظلم گرفته‌ام، چهار برابر باز می‌گردانم.»^۴

جمع‌بندی تطبیقی

در قرآن، توبه فرآیندی سه مرحله‌ای است: خدا توفیق توبه می‌دهد، بنده باز می‌گردد، و خداوند توبه را می‌پذیرد. این توبه با ایمان و عمل صالح تکمیل می‌شود. در انجیل نیز توبه تنها یک احساس قلبی نیست، بلکه با اعمالی چون اعتراف، تعمید و اصلاح رفتار همراه است. نقطه مشترک هر دو کتاب آسمانی این است که توبه راه بازگشت به خدا و اصلاح زندگی است؛ اما قرآن بیشتر بر پیوند توبه با عمل صالح و شریعت تأکید دارد، در حالی که انجیل بر محبت، پذیرش الهی و اصلاح روابط انسانی تمرکز می‌کند.

آموزه‌های اختصاصی قرآن

هر دو کتاب آسمانی، قرآن و انجیل، هدف مشترکی دارند؛ هدایت انسان به سوی خدا و نجات از گناه. اما قرآن آموزه‌هایی دارد که در انجیل دیده نمی‌شود یا به شکل متفاوتی مطرح شده است: **جهاد به عنوان آموزه هدایتی:** قرآن جهاد را نه تنها به معنای جنگ در راه خدا، بلکه به معنای تلاش همه‌جانبه برای حفظ ایمان و مقابله با ظلم معرفی می‌کند. این مفهوم در انجیل وجود ندارد؛ در انجیل بیشتر بر محبت، بخشش و صلح تأکید شده است.

۱. اعمال رسولان، ۸:۱۲.

۲. اعمال رسولان، ۱۰: ۴۷-۴۸.

۳. انجیل متی ۵: ۲۳-۲۴.

۴. انجیل لوقا ۱۹: ۸-۹.

احکام شریعت و عبادات عملی: قرآن به طور دقیق به احکام عبادی و اجتماعی می پردازد: نمازهای پنج گانه، روزهی رمضان، زکات، حج، قوانین ارث، معاملات و حدود. در انجیل چنین نظام شرعی وجود ندارد؛ بیشتر بر ایمان قلبی، محبت و اخلاق فردی تأکید شده است.

بشارت به بعثت پیامبر/اسلام: قرآن به صراحت از بشارت انجیل به آمدن پیامبر اسلام یاد می کند: «و مَبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِيهِ مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ» این بشارت در متن انجیل های موجود به طور مستقیم دیده نمی شود، بلکه قرآن آن را به عنوان بخشی از وحی اصلی انجیل معرفی می کند.

هدایت همراه با نظام اجتماعی و سیاسی: قرآن هدایت را تنها در سطح فردی نمی بیند؛ بلکه جامعه، حکومت و روابط اجتماعی را نیز در بر می گیرد. انجیل بیشتر بر هدایت فردی و رابطه شخص با خدا تمرکز دارد و کمتر وارد ساختار اجتماعی و سیاسی می شود. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ^۱ لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ^۲.

آموزه هایی مانند جهاد، احکام شریعت، و بشارت صریح به پیامبر اسلام از ویژگی های هدایتی قرآن هستند که در انجیل به همان شکل وجود ندارند. این تفاوت نشان می دهد که قرآن علاوه بر هدایت فردی، برنامه ای جامع برای زندگی اجتماعی و دینی انسان ها ارائه می دهد، در حالی که انجیل بیشتر بر محبت، ایمان و رابطه قلبی با خدا تأکید دارد.

آموزه های اختصاصی انجیل

در مباحث پیشین مانند فطرت، اخلاص، تقوا، توبه و دیگر موضوعات، قرآن و انجیل هر دو بر هدایت، اصلاح رفتار و بازگشت به خدا تأکید داشتند. اما آموزه ی «نجات از گناه ذاتی» و «فدا شدن مسیح» یک موضوع ویژه و مختص مسیحیت است که در قرآن وجود ندارد. در اسلام، انسان مسئول گناه فردی خود است و راه رهایی از آن توبه، ایمان و عمل صالح است؛ در حالی که در مسیحیت، نجات از گناه ذاتی تنها از طریق قربانی شدن مسیح و ایمان به او ممکن می شود. این تفاوت، یکی از بنیادی ترین تمایزها میان دو دین در نگاه به مفهوم نجات است.

۱. صف: ۶.

۲. نساء: ۵۹.

۳. حدید: ۲۵.

نجات از گناه در مسیحیت

در آموزه‌های مسیحی، نجات جایگاهی بنیادین دارد و به‌طور ویژه با مسئله‌ی «گناه ذاتی» پیوند خورده است. بر اساس کتاب مقدس، مرگ عیسی مسیح تنها برای گروهی خاص نبود، بلکه برای همه‌ی جهانیان رخ داد؛ با این حال، الهی‌دانان مسیحی معتقدند که این مرگ نجات‌بخش تنها برای کسانی مؤثر است که به او ایمان آورند. مرگ مسیح سبب شد مجازات گناه به تعویق افتد و انسان‌ها فرصت زندگی، توبه و بازگشت به خدا را داشته باشند. کفاره‌ی مسیح از نظر گستره جهانی است، اما از نظر اثرگذاری محدود به مؤمنان است.^۱

در زمان عیسی، باور عمومی این بود که گناه آدم و حوا بر همه نسل‌های بشر اثر گذاشته و انسان‌ها ذاتاً گناهکار متولد می‌شوند. عیسی اعلام کرد که آمده است تا بشر را از این گناه نجات دهد و «بازخريد» کند. این آموزه با عنوان «بازخريد گناه بشر با خون عیسی» شناخته می‌شود؛ یعنی خدا به دلیل محبت پدرانه، پسر خود را قربانی کرد تا انسان‌ها از اسارت گناه آزاد شوند. به تعبیر کتاب مقدس، خدا برای نجات بشر قیمتی پرداخت که نه طلا و نقره، بلکه خون گران‌بهای مسیح بود.^۲

الهی‌دانان مسیحی این نجات را بخشی از نقشه‌ی الهی می‌دانند: خدا انسان را آفرید، اجازه داد سقوط کند، نجات مسیح را فراهم ساخت، گروهی را برای نجات برگزید و روح‌القدس را فرستاد تا این نجات در زندگی برگزیدگان تحقق یابد.^۳ عوامل نجات در مسیحیت عبارت است از: *فدا*؛ مرگ مسیح بر صلیب به‌عنوان کفاره‌ی گناهان، اساس نجات و راه رسیدن به حیات ابدی است. *ایمان*؛ ایمان به مسیح موجب «عادل شمردگی» می‌شود؛ یعنی خداوند مؤمن را هرچند گناهکار باشد، عادل می‌داند و وارث حیات ابدی می‌شود. *فیض* (لطف الهی)؛ نجات در مسیحیت با فیض خداوند پیوند دارد؛ فیض همان مهر و عشق پایدار خداست که انسان را بی‌قید و شرط می‌پذیرد.^۴ در انجیل، نجات و هدایت به‌طور پررنگ با «فیض الهی» و بخشش بی‌قید و شرط خداوند پیوند خورده است.^۵

۱. هنری تیسن، الهیات مسیحی، ص ۲۲۴؛ و ر. ک: ساروخاچیکی، اصول مسیحیت، ص ۸۷

۲. اول پطرس، باب ۱، آیه ۱۸-۱۹.

۳. هنری تیسن، الهیات مسیحی، ترجمه ط. میکانیلیان ص ۱۹۳

۴. همان، ص ۲۱۹.

۵. براون رابرت مک آفی، روح آیین پروتستان، ترجمه فریبرز مجیدی، ص ۱۲۳

۶. افسسیان ۸: ۲-۹

جمع‌بندی تطبیقی

آموزه‌ی نجات در مسیحیت بر سه رکن فدا، ایمان و فیض استوار است. مرگ عیسی به‌عنوان کفاره، ایمان به او که موجب عادل شمردگی می‌شود، و فیض الهی به‌عنوان محبت بی‌قید و شرط خدا، اساس رهایی انسان از گناه ذاتی و رسیدن به حیات جاودان را تشکیل می‌دهند. این نگاه، تفاوتی بنیادین با قرآن دارد؛ زیرا در اسلام نجات از طریق توبه، ایمان و عمل صالح محقق می‌شود و انسان مسئول گناه فردی خویش است، نه گرفتار گناه ذاتی.

نتیجه‌گیری

بررسی تطبیقی سبک‌های هدایتی قرآن و انجیل نشان داد که هر دو متن مقدس، با وجود تفاوت‌های زبانی و تاریخی، هدف مشترکی را دنبال می‌کنند: مفهوم هدایت در هر دو کتاب بر پایه فطرت و اخلاص بنا شده است. هدایت انسان به سوی حقیقت، توحید و سعادت اخروی. با این حال، رویکردها و روش‌های آنان متفاوت است. قرآن هدایت را در قالب نظامی جامع از شریعت، عبادات و احکام اجتماعی ارائه می‌دهد و بر عقلانیت، فطرت، توبه و عمل صالح تأکید دارد. در مقابل، انجیل هدایت را بیشتر در سطح قلبی و رابطه شخصی با خدا مطرح می‌کند و بر ایمان، محبت، فیض الهی و نجات از گناه ذاتی تمرکز دارد. این تفاوت‌ها نشان می‌دهد که قرآن و انجیل، هرچند در غایت واحدند، در شیوه‌های هدایتگری دو مسیر متمایز را ترسیم کرده‌اند: یکی مبتنی بر ساختار شریعت و عمل اجتماعی و دیگری مبتنی بر ایمان قلبی و فیض الهی. چنین مقایسه‌ای به فهم دقیق‌تر آموزه‌های دینی کمک می‌کند و چشم‌انداز روشنی برای تعامل و فهم بهتر متون دینی فراهم می‌آورد که می‌تواند به گسترش گفتگو و همبستگی بین ادیان الهی کمک نماید.

فهرست منابع

قرآن کریم

کتاب مقدس، عهد جدید

۱. ابن فارس، احمد بن زکریا. معجم مقاییس اللغة. قم: مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۰۴ق.
۲. ابن فارس، احمد بن زکریا. معجم مقاییس اللغة، ج ۱. قم: مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۰۴ق.
۳. ابن منظور، محمد بن مکرم. لسان العرب، ج ۳. بیروت: دار صادر، چاپ سوم، ۱۴۱۴ق.
۴. ابوالفتوح رازی، حسین بن علی. روح الجنان و روح الجنان، ج ۱. مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۶۶.
۵. اسدی، علی. انجیل قرآن. مجله معرفت، شماره ۱۲۰، آذر ۱۳۸۶.

۶. امین، نصرت بیگم. مخزن العرفان در تفسیر قرآن، ج ۱. اصفهان: گلبهار.
۷. براون، رابرت مک آفی. روح آیین پروتستان. ترجمه فریبرز مجیدی. تهران: نشر نگاه معاصر، چاپ اول، ۱۳۸۲.
۸. تیسن، هنری. الهیات مسیحی. ترجمه ط. میکائیلیان. تهران: انتشارات حیات ابدی، بی تا.
۹. جوادی آملی، عبدالله. تفسیر تسنیم: سوره مائده. قم: مرکز نشر اسراء، چاپ‌های متعدد از ۱۳۷۸ به بعد.
۱۰. جورج، مینوا. تاریخ جهنم. ترجمه حسینعلی عربی. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، چاپ ششم، ۱۳۸۸.
۱۱. جوهری، اسماعیل بن حماد. الصحاح، تاج اللغة و صحاح العربیة. بیروت: دارالعلم، ۱۴۰۴ق.
۱۲. حسینی دشتی، مصطفی. معارف و معاریف، ج ۹. قم: حجت، ۱۳۷۶ش.
۱۳. دهخدا، علی اکبر. لغت‌نامه، ج ۱۳. تهران: چاپ اول، ۱۳۷۲ش.
۱۴. رازی، فخرالدین. مفاتیح الغیب، ج ۲۸. بیروت: داراحیاء التراث العربی.
۱۵. زبیدی، مرتضی. تاج العروس من جواهر القاموس، ج ۷. بیروت: دارالفکر، ۱۴۱۴ق.
۱۶. زمخشری، محمود بن عمر. الکشاف عن حقایق غوامض التنزیل. بیروت: دارالکتب العربی.
۱۷. زمخشری، محمود. اساس البلاغه. تهران: بی تا.
۱۸. سبحانی، جعفر. الامثال فی القرآن الکریم. قم: مؤسسه امام صادق، چاپ اول، ۱۴۲۰ق.
۱۹. سلیمانی اردستانی، عبدالرحیم. درآمدی بر الهیات تطبیقی اسلام و مسیحیت. قم: ناشر کتاب طه، ۱۳۸۲.
۲۰. سیاح، احمد. فرهنگ بزرگ جامع نوین، ترجمه المنجد. تهران: انتشارات اسلام.
۲۱. سیوطی، جلال‌الدین. الاتقان فی علوم القرآن، ج ۱. قم: فخر دین، چاپ اول، ۱۳۸۰ش.
۲۲. شاه‌آبادی، نورالله. شرح و شحات البحار. ترجمه محمدعلی شاه‌آبادی. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۷.
۲۳. شریف لاهیجی، محمد بن علی. تفسیر لاهیجی. تهران: ناشر داد، ۱۳۷۳.
۲۴. شیخ طوسی، محمد بن حسن. التبیان. بیروت: داراحیا التراث العربی، ۱۴۱۸-۱۴۲۰ق.
۲۵. طباطبایی، محمدحسین. المیزان فی تفسیر القرآن. تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۲.
۲۶. طبرسی، فضل بن حسن. مجمع البیان. بیروت: دارالمعرفه، چاپ دوم، ۱۴۰۸ق/۱۹۸۸م.
۲۷. طریحی نجفی، فخرالدین. مجمع البحرین. تحقیق الحسینی. قم: بی تا.
۲۸. طریحی، فخرالدین. مجمع البحرین. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ هشتم، ۱۳۶۷ش.
۲۹. فراهیدی، خلیل بن احمد. کتاب العین. قم: انتشارات هجرت، چاپ دوم.
۳۰. قرشی، سید علی اکبر. تفسیر احسن الحدیث. تهران: بنیاد بعثت، مرکز چاپ و نشر، ۱۳۷۴.
۳۱. قرشی، علی اکبر. قاموس قرآن، ج ۷. تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۵۲ش.
۳۲. لاجوردی. «انجیل». دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۸۰ش.
۳۳. مهدی‌زاده، حسین. الگوشناسی. قم: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۸۵.